

УДК 657.106 (047)

І.В. Лісна, асп.

Полтавський університет споживчої кооперації України, м. Полтава

Облікова політика вищого навчального закладу та її вплив на ефективність прийняття управлінських рішень: організаційно-методологічний аспект

У статті висвітлено значення облікової політики, її вплив на ефективність прийняття управлінських рішень та запропоновано напрями розвитку облікової політики в організаційному і методологічному аспектах, здатні забезпечити заклад вищої освіти необхідною інформацією.

облікова політика вищого навчального закладу, управлінське рішення, організаційно-методологічний аспект, інформація

Постановка проблеми. В останні роки зросло значення освіти як фактора формування нової якості економіки і суспільства в цілому. Прогрес у цій сфері у нашій країні залежить від вирішення значного комплексу завдань, одним із яких є удосконалення організації та методології обліку.

Незважаючи на значні успіхи у підвищенні рівня організації обліку у вищих навчальних закладах за останні роки, ціла низка теоретичних, методологічних та організаційних проблем потребує подальшого дослідження:

- система управління якістю освітньої діяльності повинна бути достатньо прозорою для забезпечення позитивного іміджу вищого навчального закладу;
- галузева специфіка вищих навчальних закладів вимагає специфічного підходу до обліку їхньої діяльності;
- існування великої кількості не узгоджених між собою програмних засобів, що призводить до надмірних матеріальних та трудових витрат;
- поєднання в одній установі бюджетної і комерційної діяльності та її відображення в єдиній системі обліку.

Впровадження нового господарського механізму у сферу вищої освіти, використання різних форм господарювання (орендна, індивідуальна трудова діяльність тощо) сприяли виникненню нових для даних установ понять: інтенсифікація виробництва, вартість підготовки спеціаліста, вартість послуг оренди тощо.

Все це зумовлює специфіку і новизну в методології та організації обліку і вимагає відповідного теоретичного обґрунтування, що необхідно для посилення контролю за використанням ресурсів та покращення якісних показників роботи закладів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу відстежити ідею, що започатковує вирішення визначених проблем.

Значна кількість науковців і практиків пов'язують їх вирішення з обліковою політикою. В обліковій політиці мають бути відображені всі принципові питання організації бухгалтерського обліку вищих навчальних закладів. Від облікових оцінок, вибраних установою, залежать об'єктивність і точність розкриття інформації у фінансовій звітності. Проте облікова політика стосується не стільки фінансової звітності, скільки процесу ведення та організації бухгалтерського обліку, кінцевим продуктом якого є звітність [3, С. 26].

Мета статті полягає у розробці самостійного напрямку розвитку облікової політики в організаційному і методологічному аспектах, здатного забезпечити систему освіти необхідною управлінською інформацією.

Основний матеріал. На сьогодні існують наукові розробки Л. Пантелійчук, Т. Дроздової, П. Житнього та інших вітчизняних вчених щодо облікової політики, у них викладено історичні аспекти та загальнотеоретичні положення облікової політики. Формування основних методологічних положень облікової політики в нашій країні фактично завершилося у 2000 р., оскільки на той час більшість національних стандартів з обліку було затверджено і впроваджено.

Водночас досвід показує, що багато закладів вищої освіти не поспішають скласти такий документ. Крім того, окремі установи складають його формально, елементи наказу про облікову політику не обґрунтовані й дублюють окремі пункти нормативних документів.

У періодичних виданнях з бухгалтерського обліку такими фахівцями, як О. Петрук, Т. Барановська, З. Канурна та іншими переконливо пропонується переглянути свої позиції щодо облікової політики, оскільки, по-перше, вона є необхідною умовою забезпечення ведення бухгалтерського обліку відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». По-друге, деякі положення облікової політики повинні розкриватися у примітках до фінансової звітності згідно з п. 25.1 П(С)БО1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». По-третє, відсутність наказу про облікову політику може дати підставу відповідним органам визначити, що фінансова звітність складена з помилками [1, С. 34; 2, С. 41-42].

Незважаючи на значні науково-практичні напрацювання, доводиться констатувати, що існує певна кількість невирішених питань, які стосуються процедур - системи організаційних і методичних дій, що здійснюються вищими навчальними закладами під час формування облікової політики.

Проблема пов'язана з тим, що практика формування облікової політики зводиться лише до видання наказу про облікову політику на поточний рік. Однак слід зауважити, що «наказ» - це остання подія у формуванні облікової політики. Для її досягнення необхідно провести кропітку роботу з визначення процедур організації та ведення обліку, який має відповідати особливостям діяльності системи освіти. А це, в свою чергу, потребує вирішення значної кількості як організаційних, так і обліково-аналітичних завдань. Залишаються не вирішеними питання, пов'язані з визначенням посадових осіб і фахівців, відповідальних за всі етапи формування, оцінки і контролю виконання облікової політики, встановленням технологічної послідовності розробки базисного розпорядчого документа про облікову політику, порядку взаємодії між службами, рівнями управління і обліку тощо.

Ускладнення організаційної структури вищих навчальних закладів, різноманітність видів діяльності й можливість їхнього кооперування, віддаленість навчально-консультативних центрів та підрозділів від установи, необхідність постійного відстеження змін у зовнішньому середовищі й прагнення ректорату отримати досить об'єктивну і незалежну оцінку дій керівників усіх рівнів управління, прагнення підвищити ступінь довіри до закладу вищої освіти з боку держави, суспільства, забезпечення конкурентоспроможності на вітчизняному та європейському ринках освітніх послуг, підвищення ефективності та дієвості всієї облікової системи - це основні мотиви, що підтверджують необхідність створення в великомасштабних вищих навчальних закладах виконавчого органу - спеціалізованого підрозділу з формування облікової політики.

Основною функцією такого підрозділу мають бути розробка довгострокового розпорядчого документа про облікову політику, його узгодження, затвердження, оцінка і контроль виконання, а також внесення доповнень і змін, які забезпечують більш достовірне відображення подій у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Цей підрозділ, крім завдань суто облікового характеру, складання і подання фінансової звітності, має генерувати інформацію, яка використовується з різною метою для економічної діагностики кінцевих результатів діяльності, визначення фінансової стратегії, маркетингових досліджень, управлінського консультування, конкурентоспроможності вищого навчального закладу та його окремих факультетів тощо.

Правовою основою діяльності такої структури має бути Положення, в якому слід вказувати правові засади діяльності підрозділу, сукупність правил, що регулюють процес формування облікової політики, взаємовідносини з іншими підрозділами закладу. Це Положення повинен затверджувати ректор вищого навчального закладу.

Основним довгостроковим розпорядчим документом, на засадах якого здійснюється формування облікової політики, може бути Розпорядження або наказ вищого навчального закладу про облікову політику.

Наказ є довгостроковим нормативним документом, який з урахуванням особливостей діяльності вищого навчального закладу регламентує відповідно принципи облікової політики, тобто можливість їх реалізації різними способами; організаційні процедури; визначає методи оцінки і бухгалтерського обліку, якщо нормативно-методична база вищого рівня передбачає більше від одного їх варіанта.

Виконавчий орган починає формування облікової політики з вивчення мети і завдань діяльності вищого навчального закладу, його організації. На підставі цієї інформації визначається мета, завдання, об'єкти та відповідні елементи облікової політики.

Основною метою облікової політики є забезпечення якісною обліково-економічною інформацією процесу управління діяльністю вищого навчального закладу і визначення процедур, які установа використовує для складання та подання обґрунтованої фінансової звітності.

Об'єкти облікової політики слід визначати за принципом суттєвості щодо окремих об'єктів обліку та їх значущості в процесі управління вищим навчальним закладом. Під об'єктами облікової політики розуміють процеси з організації та ведення обліку тактичного та стратегічного значення, щодо яких є альтернативні варіанти. Принципи, правила, методичні прийоми, способи та процедури, які вибирають з урахуванням особливостей діяльності вищих навчальних закладів із загальноприйнятих, відносять до елементів методології облікової політики.

Формування облікової політики здійснюється у кілька етапів. У наукових дослідженнях [3, С. 25-26; 4, С. 3-5] розглядають п'ять-шість етапів, проте за змістом вони значно відрізняються.

Узагальнення методичних підходів науковців і фахівців-практиків дає можливість запропонувати такі етапи формування облікової політики у вищій школі та їх зміст.

1. Організаційний етап:

- прийняття рішення ректором щодо створення виконавчого органу, складу суб'єктів управління та формування розпорядчого документа про облікову політику;
- закріплення функцій, обов'язків і повноважень за фахівцями виконавчого органу;
- встановлення порядку взаємодії між виконавчим органом і службами, посадовими особами на одному рівні і між рівнями управління і обліку у вищому навчальному закладі;
- визначення служб і посадових осіб, відповідальних за облік, якісне і своєчасне складання та подання фінансової звітності, а також осіб, які мають право підпису первинних документів;
- встановлення відповідальності за порушення облікової політики установи тощо.

2. Підготовчий етап:

- аналіз засновницьких документів, визначення стадії життєвого циклу установи, основних напрямів діяльності, тактичних та стратегічних цілей ;

- виділення центрів фінансової відповідальності, фінансового управління, місць виникнення витрат та основних їх видів;
- визначення об'єктів обліку, вивчення та оцінка стану бухгалтерського обліку цих об'єктів;
- встановлення предмета облікової політики для конкретних умов вищого навчального закладу відповідно до сукупності об'єктів обліку (фактів неприбуткової діяльності).

3. Визначення зовнішніх умов, явищ і процесів, які впливають на розробку облікової політики:

- виявлення сукупності чинників зовнішнього середовища, які можуть значно вплинути на діяльність установи та розробку облікової політики (зміни чинних норм законодавства з бюджетного та бухгалтерського обліку, тенденції розвитку економіки, політична та соціальна стабільність суспільства тощо).

4. Формування чинників внутрішнього середовища, які визначають облікову політику:

- виявлення сукупності чинників внутрішнього середовища, які безпосередньо впливають на формування облікової політики вищого навчального закладу (стратегія розвитку, рівень використання потенціалу, інвестиційна політика, зміни в діяльності системи тощо).

5. Вибір елементів облікової політики за об'єктами, визначеними на попередніх етапах:

- визначення критеріїв, якісних і кількісних показників, аналіз та оцінка впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на об'єкти обліку;
- визначення порогу суттєвості щодо окремих чинників і об'єктів обліку та вибір із альтернативних варіантів конкретних способів ведення обліку;
- відбір потенційно придатних для застосування у вищих навчальних закладах методів ведення бухгалтерського обліку відповідно до прийнятих чинників;
- визначення порядку ведення управлінського обліку та видів бюджетів, які застосовуватимуться у вищому навчальному закладі;
- встановлення нормативних кількісних і якісних показників, перевірка по кожному об'єкту відповідних облікових показників;
- прийняття робочого Плану рахунків бухгалтерського обліку.

6. Інформаційне забезпечення процесу формування облікової політики:

- розробка схеми складу та поділу інформації в системі бухгалтерського обліку з виділенням у ній методологічних рівнів обліку відповідно до визначеної структури неприбуткових організацій;
- визначення порядку фіксації кількісних і якісних характеристик об'єктів обліку та відхилень від нормативних показників;
- розробка первинних облікових документів, необхідних для накопичення та узагальнення інформації за центрами прийняття рішень;
- установа порядку накопичення, систематизації, узагальнення й технології обробки облікової інформації;
- визначення порядку комп'ютеризованого ведення бухгалтерського обліку;
- побудова структури комп'ютерних баз даних;
- визначення правил документообігу, зберігання документів і облікових реєстрів.

7. Заключний етап:

- оформлення та затвердження розпорядчого документа (наказу вищого навчального закладу) про облікову політику;
- встановлення порядку складання розпорядчого документа (наказу) про облікову політику вищого навчального закладу та її змін на початок нового звітного року;
- визначення процедур складання та подання річної фінансової звітності;
- впровадження облікової політики, контроль за її дотриманням, виявлення недоліків та внесення змін до розпорядчого документа.

Ці пропозиції можуть бути використані безпосередньо фахівцями виконавчого органу закладу вищої освіти під час формування довгострокового розпорядчого документа про облікову політику.

Висновки. Процеси глобалізації, які відбуваються в економіці, у тому числі й в системі вищої освіти, розширюють сферу облікової діяльності, ведуть до перехрещення традиційного бухгалтерського обліку з елементами планування, прогнозування, економічного аналізу, ціноутворення. За таких умов формування облікової політики може цілеспрямовано відбуватися лише при об'єднанні різних сфер економічної діяльності. Це зумовлює потребу у створенні такої постійно діючої багатофункціональної ланки, яка б, ґрунтуючись на використанні знань різних галузей науки, змогла організаційно і методологічно об'єднати усі напрями обліково-аналітичної роботи в єдину обліково-економічну систему.

Постійно діючим виконавчим органом з формування облікової політики може бути один із структурних підрозділів обліково-фінансової служби вищого навчального закладу. Роль цієї структури у сукупному управлінському процесі - це організаційна функція, яка інтегрує систему обліку з іншими складовими системи управління — плануванням, бюджетуванням, прогнозуванням, аналізом, контролем тощо.

Основними завданнями виконавчого органу мають бути розробка, узгодження, оцінка, внесення змін і контроль виконання довгострокового розпорядчого документа – наказу про облікову політику. Крім завдань суто облікового характеру, складання і подання фінансової звітності, виконавчий орган з формування облікової політики має генерувати інформацію, яка використовується з різною метою – для економічної діагностики кінцевих результатів діяльності вищого навчального закладу, фінансової стратегії, маркетингових досліджень, управлінського консультування та конкурентоспроможності вищого навчального закладу.

Список літератури

1. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку: Монографія/ За ред. О.М. Петрук. – Житомир: Полісся, 2005. – 420 с.
2. Дроздова Т. Учетная политика предприятия: структура, формирование, изменение // Все о бухгалтерском учете. – 2004.- № 11 (922). – С. 41-43.
3. Житний П. Принципи формування облікової політики // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. - № 4. – С. 25-28.
4. Пантелійчук Л. Формування облікової політики – важливий етап праці підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. - № 9. – С.3-11

И. Лесная

Учетная политика высшего учебного заведения и её влияние на эффективность принятия управленческих решений: организационно-методологический аспект

У статье изложено значение учетной политики и её влияние на эффективность принятия управленческих решений, а также предложены направления развития учётной политики в организационном и методологическом аспектах, которые обеспечивают высшее учебное заведение необходимой информацией.

I. Lisna

Accounting policy of the university and its influence on the effectiveness of making managerial decisions: organisational and methodic aspect

The article deals with the significance of accounting policy, its influence on the effectiveness of making managerial decisions and offers ways of developing accounting policy organisational and methodic aspects which are able to provide university with necessary information.

Одержано 17.12.09